

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ФІЛІПШОВА Вікторія Дмитрівна

УДК 351:378.11

**ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
В ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Харків - 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Херсонському національному технічному університеті.

Науковий консультант: доктор наук з державного управління, професор, Заслужений працівник освіти України
ЛОПУШИНСЬКИЙ Іван Петрович,
Херсонський національний технічний університет,
завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України
СИЧЕНКО Віктор Володимирович
ректор, професор кафедри освітнього менеджменту, державної політики та економіки, Дніпровська академія неперервної освіти;

доктор наук з державного управління, професор
РОМІН Андрій Вячеславович,
начальник факультету пожежної безпеки, Національний університет цивільного захисту України;

доктор наук з державного управління, доцент
ПАЛАГНЮК Юліана Вікторівна,
завідувач кафедри соціальної роботи, управління та педагогіки Інституту державного управління, Чорноморський національний університет імені Петра Могили.

Захист відбудеться «26» листопада 2020 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, ауд. 3 (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «23» жовтня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.С. Грабар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Педагогічна освіта – багатоаспектний складний об’єкт управління, керована система, що складається з безлічі самостійних, цілісних підоб’єктів керівного впливу. Управління педагогічною освітою як процес у широкому сенсі включає в себе визначення найважливіших напрямів політики в галузі педагогічної освіти, планування цілей і найважливіших характеристик системи педагогічної освіти, розроблення освітніх структур і показників якості освіти, підготовку та реалізацію планів, програм, проєктів і пріоритетних напрямів розвитку педагогічної освіти, оцінку і контроль за освітньою політикою, ресурсне забезпечення педагогічної освіти, підготовку та підвищення кваліфікації педагогічного та управлінського персоналу.

В умовах сьогодення вдосконалення процесу формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти є важливим елементом її реформування та зміни самої системи педагогічної освіти, про що свідчить значний досвід проведення цієї роботи. Розуміння потреби її вдосконалення – основа дальшого розвитку підгалузі, у тому числі шляхом створення відповідної нормативно-правової бази. При цьому, специфіка предмета впливу на галузь педагогічної освіти зумовлена змістом освітніх відносин, соціальним значенням галузі педагогічної освіти.

Істотними рисами державної політики в галузі педагогічної освіти є те, що вона постає як частина освітньої політики, яка провадиться державою; здійснюється публічною владою, а також іншими суб’єктами для досягнення цілей та вирішення завдань національного і глобального характеру в галузі освіти; об’єктом її впливу є система педагогічної освіти в цілому або окремі її ланки, а також інші соціальні системи, пов’язані із здійсненням освітнього процесу. Ступінь і межі державного впливу на галузь педагогічної освіти може бути визначено на основі аналізу проголошених і реалізованих принципів державної політики в галузі педагогічної освіти, тобто діяльності держави (в особі її органів) щодо забезпечення функціонування та розвитку системи педагогічної освіти. Саме тому для розвитку педагогічної освіти особливо важливим виявляється розроблення адекватних механізмів формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти, що об’єднують зусилля держави та громадянського суспільства, а отже, актуалізуються проблеми постійного їх удосконалення.

Аналіз наукових здобутків науки державного управління, свідчить, що в розроблення теоретичних положень, що стосуються нашого дослідження, вагомий внесок зробили такі вчені, як Г. Атаманчук, В. Бакуменко, Т. Биркович, С. Вавренюк, А. Дегтярь, Ю. Древаль, В. Ковальчук, О. Крюков, С. Майстро, В. Маліков, В. Мороз, Н. Нижник, Я. Орленко, В. Садковий, В. Степанов, В. Стрельцов, Ю. Сурмін, В. Тертичка, І. Тимошенко, Ю. Ульянов, В. Шведун та інші.

Проблематику державного управління та регулювання розвитку галузі

освіти розкрили в своїх наукових працях М. Ажажа, В. Молодиченко, Л. Грень, С. Домбровська, Є. Красняков, С. Крисюк, І. Лопушинський, В. Майборода, Ю. Молчанова, Р. Науменко, Ю. Палагнюк, Л. Паращенко, В. Радкевич, А. Ромін, В. Сиченко, І. Семенець-Орлова та ін. Сутність механізмів державної політики щодо модернізації освіти розглянуто в наукових працях В. Андрущенко, В. Астахової, К. Ващенко, І. Іванюк, Ю. Ковбасюка, В. Кременя, Т. Лукіної, Н. Шульги та інших.

Крім того, важливими для розвитку системи освіти України є результати досліджень вітчизняних наукових шкіл з проблем теоретико-методологічних підходів до розвитку педагогічної науки та освіти, концептуальні, соціально-культурологічні засади філософії освіти, методології педагогіки, гуманітаризації освіти (С. Гончаренко); методології і змісту сучасної післядипломної педагогічної освіти (М. Романенко, В. Олійник); методологічні основи розвитку та вдосконалення системи післядипломної освіти фахівців (Н. Протасова); проблеми державного управління, управління освітою, структура, функціонування, тенденції розвитку педагогічної освіти (В. Луговий); тенденції розвитку освіти і науки як стратегічних чинників постіндустріального поступу (В. Андрущенко); філософія освіти, формування і розвиток педагогічної майстерності, педагогіка і психологія професійної та неперервної освіти (Д. Дзвінчук, І. Зязюн); створення сучасних засобів навчання, розроблення освітніх і освітньо-професійних стандартів дослідження віртуальних систем і створення систем дистанційного навчання, багатофункціональних комп'ютерних систем та Інтернет в освіті (В. Биков) та ін.

Однак, попри безперечну наукову та практичну значущість результатів наукових досліджень названих авторів, слід звернути увагу на те, що окремі питання державної освітньої політики досі залишаються недостатньо опрацьованими, зокрема проблема формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти. Такий стан речей зумовив актуальність та значущість нашого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету в межах науково-дослідних робіт за темами: «Модернізація механізмів державного управління в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України» (державний реєстраційний номер 0120U103303), «Механізми реалізації державної регіональної політики в сучасних умовах трансформації суспільного розвитку» (державний реєстраційний номер 0110U001836); «Удосконалення механізмів державного управління освітньою галуззю: інноваційна платформа формування інформаційно-комунікаційного середовища вищого навчального закладу (державний реєстраційний номер 0114U001001); «Механізми адаптації системи публічного управління в Україні відповідно до стандартів Європейського Союзу» (номер державної реєстрації 0115U000862).

Крім того, у дисертаційній роботі містяться результати наукових досліджень автора, отримані під час виконання науково-дослідних робіт

Національної академії державного управління при Президентові України, а саме: «Розробка понятійно-категоріального апарату сфери освіти дорослих» (державний реєстраційний номер 0113U002453), результатом виконання якої стало укладення словникових статей; «Розробка Інтегрованого навчально-атестаційного комплексу (ІНАК) дисциплін магістерської програми спеціальності «Державне управління у сфері освіти» (державний реєстраційний номер 0114U002860), у межах якої дисертанткою з'ясовувався зміст і давалася характеристика державної політики в галузі педагогічної освіти; «Державне управління в умовах інтеграції України до світового товариства: сценарні моделі розвитку суспільства» (державний реєстраційний номер 0112U002458), де внесок здобувачки полягає в дослідженні специфіки й обґрунтуванні особливостей застосування сценарного підходу до формування та реалізації державної політики в Україні.

Мета і завдання дослідження. *Метою дослідження є наукове обґрунтування і поглиблення теоретико-методологічних засад формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України.*

Для досягнення мети дослідження було поставлено такі завдання:

- систематизувати теоретичні підходи до дослідження державної політики в галузі педагогічної освіти;
- розкрити змістовні характеристики механізму формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти та сутність механізму державного управління педагогічною освітою;
- визначити особливості становлення і розвитку державної політики в галузі педагогічної освіти в Україні на різних етапах державотворення;
- розкрити специфічні риси вітчизняної педагогічної освіти, провести аналіз її ефективності та порівняти з політикою в зарубіжних країнах;
- запропонувати методологічні принципи й інструменти розроблення доказової державної політики в галузі педагогічної освіти України;
- визначити сутність структурно-цільового аналізу ризиків та процедури управління ними в процесі формування та реалізації доказової державної політики в галузі педагогічної освіти;
- обґрунтувати ефективність застосування Foresight-прогнозу розвитку системи педагогічної освіти;
- запропонувати концептуальну модель формування та реалізації державної політики в галузі сучасної педагогічної освіти України;
- визначити альтернативні орієнтири державної політики в галузі педагогічної освіти в умовах глобалізації.

Об'єкт дослідження – державна освітня політика.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України.

Методи дослідження. Вибір об'єкта, предмета і завдань дослідження визначив його методологію, а саме вивчення й аналіз теорії й практики формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти. Виходячи із вищесказаного, методологічною основою дослідження є як

загальнонаукові, так і спеціальні методи, зокрема: метод декомпозиції використано для розкриття мети дослідження та постановки завдань; абстрактно-логічний метод – для аналізу наукових джерел, теоретичного узагальнення й формування висновків; метод аналізу та синтезу – для з'ясування структури державної політики в галузі педагогічної освіти; метод ретроспективного аналізу – для вивчення процесу формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України; метод синтезу – для визначення напрямів розвитку державної політики в галузі педагогічної освіти; детермінантний метод аналізу – для визначення складових методології державного управління розвитком галузі педагогічної освіти; метод експертного опитування – для визначення чинників, що впливають на процес формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти; програмно-цільове й індикативне планування – для окреслення перспектив розвитку педагогічної освіти України. Крім того, у роботі використовувалися й інші загальнонаукові, спеціальні та конкретно-наукові методи наукового пізнання.

Інформаційною базою дослідження постали нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, матеріали Міністерства освіти і науки України, статистичні матеріали та соціологічні дослідження, наукові публікації українських і зарубіжних дослідників щодо розвитку галузі педагогічної освіти.

Наукова новизна одержаних результатів визначається особистим внеском автора у вирішення актуальної наукової проблеми в галузі державного управління щодо обґрунтування теоретико-методологічних засад формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України. У цілому наукова новизна пропонованої роботи розкривається в таких положеннях:

уперше:

– системно оформлено методологічні основи застосування Foresight-прогнозу розвитку галузі педагогічної освіти з позиції системного процесу, що пов'язаний з узгодженою експертною оцінкою стратегічних перспектив формування державної політики в галузі педагогічної освіти і який є основою для ухвалення рішень у середньо- і довгостроковій перспективі з урахуванням кількох можливих сценаріїв. Це активний прогноз розвитку галузі педагогічної освіти, що містить елементи впливу на майбутнє з урахуванням ресурсів, які є й потрібні для розвитку.

– розроблено та науково обґрунтовано концептуальну модель механізму формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти, що являє собою триконтурну конструкцію, кожен контур якої підтримується певними механізмами державного управління. Умови реалізації запропонованої моделі державної політики забезпечують результативність розвитку галузі педагогічної освіти, правильно застосовані механізми державного управління розвитком галузі педагогічної освіти гарантують успішність державної політики, оперуючи актуальним станом системи педагогічної освіти, прийомами конструювання та оптимізації процесів її розвитку, принципами та особливостями раціонального застосування методів та важелів формування та

реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти;

– запропоновано альтернативні орієнтири державної політики в галузі педагогічної освіти в умовах глобалізації, які ґрунтуються на класифікованому комплексі модернізації державної політики в галузі педагогічної освіти як інструмента формування колективного розуму держави, що має протистояти її освітній деменції. Реалізація означеного концепту передбачає застосування низки заходів, які сприятимуть «інтелектуалізації» суспільства, що в сучасному світі стає однією із найважливіших переваг держави на рівні глобальної конкуренції;

удосконалено:

– періодизацію становлення та розвитку державної політики в галузі педагогічної освіти, що включає сім історичних етапів її становлення і трансформації (ретроспективний огляд формування та реалізації вітчизняної державної політики в галузі педагогічної освіти 1917-1991 рр.; організаційно-правовий механізм розвитку галузі педагогічної освіти в незалежній Україні 1991-2014 рр.; зміст та напрями новітньої державної політики в галузі педагогічної освіти України);

– обґрунтування змісту методологічних принципів формування та реалізації доказової державної політики в галузі педагогічної освіти, що ґрунтується на когнітивному моделюванні і передбачає потребу розроблення сценаріїв розвитку галузі педагогічної освіти та поєднання в межах однієї структурно-логічної системи формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти прогнозів, цільових комплексних програм і стратегічного планування;

– концептуальні характеристики механізмів реалізації та інструментарію оцінки ефективності політики підготовки педагогічних кадрів, які згруповано за сферою регулювання та поєднано в дві групи, зокрема систему основних механізмів і самостійну групу механізмів реалізації заходів розвитку системи педагогічної освіти;

дістали подальшого розвитку:

– сутнісні характеристики системи педагогічної освіти як об'єкта державного регулювання, що розглядається як динамічна, варіативна, відкрита система, функціонування якої забезпечується державними і громадськими інститутами через завдання, що умовно можна об'єднати в три групи: завдання, зумовлені інтересами особистості; завдання, пов'язані з інтересами суспільства; завдання, які відбивають інтереси держави;

– змістовно-категоріальна база державного управління завдяки уточненню сутності концептів «державна політика в галузі педагогічної освіти» та «механізм державного управління педагогічною освітою». Перший визначається як різновид управлінської активності держави в освітній сфері, спрямований на вирішення проблем розвитку галузі педагогічної освіти, досягнення та реалізацію загальнозначущих цілей розвитку всього суспільства або його окремих сфер за допомогою масштабних і довгострокових комплексів дій, які відбивають рівень досягнутого компромісу основних суб'єктних позицій з цих питань; другий концепт визначається як складна система, спрямована на досягнення та реалізацію цілей державної політики в галузі педагогічної освіти, яка охоплює

систему органів державної влади та органів місцевого самоврядування, законодавчі, правові норми та сукупність взаємопов'язаних форм, методів, інструментів і важелів формування та використання освітніх ресурсів на основі комплексної системи індикаторів розвитку педагогічної освіти;

– методичні положення структурно-цільового аналізу ризиків та процедури управління ними в процесі формування та реалізації доказової державної політики в галузі педагогічної освіти, що передбачають упровадження в процес ухвалення державних рішень додаткових логічних і семантичних операцій: виявлення та опис чинників ризику; оцінку ймовірності ризику; оцінку можливих негативних наслідків і шкоди; вибір стратегії управління ризиками; розроблення контрольних показників для моніторингу реалізації політики в галузі педагогічної освіти; напрацювання заходів реагування та ухвалення оперативних рішень; регламентацію повноважень і процесу формування вироблення політичних рішень з урахуванням процедур управління ризиками в процесі державного управління розвитком педагогічної освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки й пропозиції авторки можуть бути використані в процесі ухвалення державноуправлінських і суспільно-політичних рішень у напрямі вдосконалення державної політики в галузі педагогічної освіти України. Результати дослідження віднайшли своє відбиття: у законопроекті «Про внесення змін до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (довідка про впровадження від 06.03.2014 р. №7/02812/224-14) щодо вдосконалення нормативно-правових основ соціального захисту педагогічних працівників; Департаментом освіти і науки, молоді та спорту Херсонської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження від 16.06.2014 р. №02-21/587-14), зокрема пропозиції дисертантки щодо модернізації регіональної системи педагогічної освіти використано при розробленні Комплексного плану розвитку освіти Херсонської області на 2014-2015 роки; окремі розробки та практичні рекомендації щодо механізмів реалізації державної політики в галузі освіти було враховано Департаментом освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації при розробленні Програми розвитку освіти Львівщини на 2013-2016 роки (довідка про впровадження від 20.10.2015 р. №1-10/2987); авторську методологію розроблення прогностичних сценаріїв використано Харківською обласною державною адміністрацією в процесі підготовки обласної програми розвитку освіти «Новий освітній простір Харківщини» на 2019-2023 роки (довідка про впровадження від 17.06.2020 р. №1-76/4787); методологію структурно-функціонального аналізу ризиків використано Херсонською обласною державною адміністрацією при розробленні обласної програми «Розвиток людського капіталу Херсонської області» на 2017-2023 роки (довідка про впровадження від 25.06.2020 р. №58-6017/0/20/325).

Теоретичні положення дисертації використано в навчальному процесі Херсонського національного технічного університету (акт про впровадження від 18.05.2015 р. №577); Чернівецького регіонального центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого

самоврядування, державних підприємств, установ та організації (довідка про впровадження від 21.09.2015 р. №02-06/61); КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» (довідка про впровадження від 08.12.2015 р. №465/2-14); Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (довідка про впровадження від 21.09.2015 р. №02-06/61).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною працею, у якій викладено авторський підхід до розроблення теоретико-методологічних засад формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України. Положення, висновки та рекомендації, що викладені в дисертаційному дослідженні, ґрунтуються на результатах, отриманих особисто дисертантом. Матеріали кандидатської дисертації під час виконання докторської не використовувалися.

У дисертації не використовувалися ідеї або наукові розробки вчених, у співавторстві з якими були оприлюднені окремі наукові праці.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: IX mezinárodní vědecko-praktická konference «Zprávu vědecké ideje» (Česká republika, Praha, 2013); 9 Międzynarodowa naukowo-praktyczna konferencja «Wykształcenie i Nauka bez granic – 2013» (Polska, Pshemishel, 2013); Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю «Модернізація державного управління та європейська інтеграція України» (Київ, 2013); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення (Луцьк, 2013); Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні» (Полтава, 2014); II Міжнародній науково-практичній конференції «Державне управління і місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення» (Рівне, 2014); Всеукраїнській науково-практичній веб-конференції «Державне управління науково-освітнього забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту (Харків, 2015); I Всеукраїнській науково-методичній веб-конференції «Теоретико-методологічні основи розвитку освіти і управління навчальними закладами» (Херсон, 2015); щорічній науково-практичній конференції за міжнародною участю «Розвиток професійних компетентностей державних службовців: комунікативний аспект» (Київ, 2016); 8-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи» (Херсон, 2017); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ» (Херсон, 2018); Всеукраїнській науково-методичній конференції «Творча майстерня викладача вишу» (Херсон, 2019); III Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Правові засади організації та здійснення публічної влади» (Хмельницький, 2020); XI Міжнародній науковій Інтернет-конференції аспірантів та докторантів з державного управління «Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи» (Одеса, 2020).

Публікації. Ключові положення та результати дисертаційного дослідження автором викладено в 71 науковій праці; загальний обсяг яких становить 40,8 авт. арк., із них: 1 – одноосібна монографія, 3 – колективні монографії, 2 – словники, 28 – статті у вітчизняних наукових фахових виданнях, 7 – статті у наукових періодичних виданнях інших держав (з яких 2 індексуються в Scopus, 1 - у WoS), 30 – тези доповідей на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Сукупний обсяг дисертації становить 466 сторінок, з яких 361 сторінка основного тексту. Робота містить 33 рисунки, 8 таблиць і додатки на 28 сторінках. Список використаних джерел налічує 506 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність та визначено рівень опрацювання проблематики дослідження; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; з'ясовано зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами; розкрито наукову новизну; показано теоретичну і практичну значущість одержаних результатів, висвітлено особистий внесок здобувача з наведенням інформації про апробацію результатів дослідження та їх публікацію в наукових виданнях України та зарубіжжя.

У **першому розділі** *«Теоретико-методологічні засади формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України»* – досліджено сутність державної політики в галузі педагогічної освіти з позиції наукових підходів, розкрито її змістовні характеристики й охарактеризовано механізми формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти.

Визначено, що державна політика в галузі педагогічної освіти є системоутворювальною для всієї системи освіти, що підтверджується і самим характером педагогічної освіти, яка має бути випереджальною відносно інших видів та рівнів освіти. Ключова роль галузі педагогічної освіти в процесах модернізації всього інституту освіти зумовлена її специфікою, оскільки полягає в трьох виконуваних нею функціях: педагогічна освіта – це єдина освітня галузь, що працює на саму освіту, її самовідновлення, формуючи її стратегічний ресурс – кадри; є акумулятором і транслятором соціокультурних цінностей суспільства, середовищем для соціалізації індивіда; формує у своєму середовищі людину, яка стане відповідальною за освоєння державних і європейських цінностей новим поколінням.

Сутність державної політики в галузі педагогічної освіти в граничному її значенні полягає у виробленні та реалізації суспільної ідеології і соціальних пріоритетів нації в галузі освіти. Ця ідеологія і ці пріоритети визначають у підсумку цілі, характер, специфіку національної освіти в будь-якій цивілізованій країні. Галузь педагогічної освіти є транслятором підсистеми соціальної діяльності, що здійснює передачу нагромаджених у суспільстві знань, умінь, навичок, світоглядних і ціннісних орієнтирів, соціальних норм, які забезпечують

виробництво і відтворення суспільного життя, соціалізацію та формування суб'єктних якостей особистості.

Процес формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти складається з безлічі фаз і складних процесів нижчого порядку. Умовно його можна поділити на такі етапи: ініціювання процесу формування політики; розроблення політики; реалізація політики; моніторинг (оцінка реалізації) політики. На кожному із цих етапів повинні діяти різні інститути влади та організації, використовуватися певні механізми та інструменти формування і реалізації державної політики в галузі освіти.

Водночас, процес формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти як циклічний процес має включати в себе: адекватну оцінку наявного в галузі педагогічної освіти становища; чітке формулювання стратегії та етапів реалізації педагогічної реформи; забезпечення розуміння цілей, завдань і перспектив реформування з боку провідних суб'єктів освітнього процесу; виділення необхідних ресурсів для виконання завдань модернізації педагогічної освіти; посилення зв'язків між педагогічною освітою й наукою; орієнтацію на запити сфери зайнятості. Зазначені процедури реалізуються за допомогою механізмів формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти, що являють собою багатоукладний соціальний процес, який передбачає досягнення глибинних смислів співрозвитку і взаємодії різних освітніх підсистем з іншими соціально-політичними та економічними системами. Механізми реалізації та інструментарій оцінки ефективності підготовки педагогічних кадрів є невід'ємною організаційно-функціональною ланкою в реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти. Крім того, оптимізація й модернізація державної політики в галузі педагогічної освіти не має зводитися до чіткої детермінованості, що виключає індивідуальність і самобутність суб'єктів, а проєктування реформ повинне передбачати весь спектр змін, досягнення його відповідності різноманіттю проявів суспільного життя і перетворень, які відбуваються в країні та світі.

У другому розділі *«Становлення і розвиток державної політики в галузі педагогічної освіти в Україні»* проведено ретроспективний аналіз формування та реалізації вітчизняної державної політики в галузі педагогічної освіти (1917-1991 рр.), досліджено організаційно-правовий механізм розвитку галузі педагогічної освіти в незалежній Україні (1991-2014 рр.), розкрито зміст та основні напрями новітньої державної політики в галузі педагогічної освіти.

Аналіз розвитку структури державного управління педагогічною освітою показав, що вона грішила відсталістю, неповороткістю і формалізмом. Цю структуру було традиційно сформовано за лінійно-функціональною схемою і вона характеризувалася такими основними рисами, як: управління було розподілене на кілька рівнів; орган управління нижчого рівня знаходився в адміністративному віданні вищого – рішення вищих органів були обов'язковими для виконання нижчими; орган управління незалежно від його рівня міг безпосередньо керувати тільки тими органами і (або) організаціями, що перебували в його адміністративному віданні; рішення вищих органів не могли

бути адресовані безпосередньо організаціям, що перебували у віданні нижчого органу управління; адміністративне провадження органів вищих рівнів відносно нижчим було обмежене набором наданих їм повноважень, за якими могли бути ухвалені рішення, що є обов'язковими для нижчих рівнів. Упродовж тривалого часу схема управління педагогічною освітою практично не змінювалася і являла собою ієрархічну структуру, що містила центральні, регіональні та місцеві органи управління освітою.

Вивчення структури ухвалених документів з удосконалення педагогічної освіти засвідчує, що переважно напрями політики в цій галузі впродовж досить тривалого часу практично не змінювалися. Так, основні напрями перебудови вищої і середньої спеціальної освіти в країні до 1987 р. практично повторювали аналогічні напрями 30-х рр. ХХ ст.: інтеграція освіти, виробництва і науки, підвищення якості підготовки фахівців; розвиток вишівської науки; поліпшення якісного складу науково-педагогічних і наукових кадрів; посилення ролі вищої школи в підвищенні кваліфікації та перепідготовці фахівців; технічне переоснащення вищої школи; удосконалення управління вищою школою. Після відновлення в Україні 1991 року державної незалежності перед країною постала потреба вирішити низку стратегічних завдань, що відбивали досягнення сучасної педагогічної науки, очікування вчительської громадськості та соціально-економічних і політико-культурних перетворення в країні. Зі становленням і розвитком незалежної Української держави завдання розроблення власної державної освітньої політики (у тому числі в галузі педагогічної освіти) стало одним із пріоритетних.

Україна впродовж 1991-2014 років розробила власну політику й стратегію розвитку галузі педагогічної освіти, що визначили її як найбільш пріоритетну сферу життєдіяльності суспільства, яка невід'ємно пов'язана зі світовими тенденціями вдосконалення державного регулювання розвитку галузі педагогічної освіти.

Політичний ландшафт України кардинально змінився з початку 2014 року. Попри надзвичайно складну ситуацію, Україна стала на амбітний шлях структурних реформ. Не оминули реформи і галузь педагогічної освіти, їх метою стало розв'язання найгостріших проблем української вищої освіти та її наближення до сучасних європейських стандартів. На сьогодні на законодавчому рівні розглядається пакет документів, спрямований на підтримку галузі освіти, у тому числі педагогічної. Можна стверджувати, що розпочату повномасштабну реформу освітньої галузі розраховано на кілька років. Однак, плани дій та стратегії розвитку галузі педагогічної освіти мають підтримувати нововведення до чинних і нових аспектів педагогічної освіти, оскільки соціальні перетворення, що відбуваються нині в світі, вимагають підвищення якості підготовки педагогічних кадрів за рахунок приведення системи педагогічної освіти відповідно до стандартів професійної діяльності педагогів. Досягнення зазначеної мети може бути забезпечене створенням інституціональних механізмів розвитку педагогічної освіти й професійною діяльністю педагога.

У **третьому розділі** «Аналіз стану державного регулювання в галузі педагогічної освіти в Україні та світі» визначено специфічні риси вітчизняної педагогічної освіти як об'єкта державного регулювання, досліджено ефективність державної політики в галузі педагогічної освіти на сучасному етапі, а також проведено компаративний аналіз державної політики в галузі педагогічної освіти в зарубіжних країнах.

Установлено, що сучасне державне регулювання вітчизняної галузі педагогічної освіти вимагає вироблення особливого підходу до запланованих змін. Це пов'язано, насамперед, з тим, що педагогічна освіта традиційно є не лише одним із елементів освітньої системи, але й ще поєднує в собі дві взаємопов'язані іпостасі: інститут збереження ідентичності й відтворення національної освіти, а також сфери генерування й реалізації інноваційних ідей, від розумності і своєчасності яких залежить майбутнє країни. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження ефективності сучасної державної політики в галузі педагогічної освіти, що дозволить з'ясувати сильні та слабкі сторони державного управління в означеній сфері та запропонувати напрями вдосконалення державної політики в галузі педагогічної освіти. При цьому слід розуміти, що зробити це можна лише за допомогою ефективної державної політики в галузі педагогічної освіти.

Бачення взаємодії структурних елементів системи оцінювання ефективності державної політики в галузі педагогічної освіти доводить, що сукупність таких засобів формується на основі норм ефективності державної політики в галузі педагогічної освіти з визначенням логіки процесу оцінювання, що включає в себе критерії оцінки та методи її реалізації («вертикаль» структури). Її «горизонталь» утворює суб'єкт-об'єктні відносини, що додають системі динамічний характер. Результативність забезпечуються ефективною взаємодією горизонтальних і вертикальних елементів структури системи.

Ефективна державна політика в галузі педагогічної освіти має забезпечувати поточні та перспективні потреби вітчизняної системи освіти в підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації педагогічних працівників усіх рівнів освіти з урахуванням нової моделі вищої освіти, запровадження державних освітніх стандартів загальної освіти і професійної педагогічної освіти, упровадження кращого зарубіжного досвіду формування та реалізації ефективної державної політики в галузі педагогічної освіти, що встановлює на основі суспільної злагоди корінні цілі і завдання розвитку всієї освіти, гарантує їх проведення в життя шляхом узгоджених дій держави і суспільства. Аналіз доводить, що загальним для багатьох країн є те, що спрямовувальна і регулювальна діяльність держави в галузі педагогічної освіти здійснюється для досягнення конкретних стратегічних цілей і вирішення завдань загальнодержавного або глобального значення.

Проведений аналіз свідчить, що в переліку пріоритетів державної політики в галузі педагогічної освіти для України та європейських країн спільним є: проголошення галузі педагогічної освіти пріоритетною на сучасному етапі розвитку суспільства; провідна роль загальнолюдських цінностей, повага прав і

свобод людини; облік, захист та збереження національних традицій; створення системи якості педагогічної освіти; системний підхід і послідовність освітньої політики в означеній галузі. Відмінності в цій галузі пов'язані з тим, що для Європи метою є створення конкурентоспроможної системи освіти, привабливої для іноземних студентів і сприяння дальшому зміцненню та розвитку європейської інтеграції. Отже, попри те, що соціокультурні особливості розвитку освітніх систем держави та європейських країн значною мірою різняться, увага держави до проблем розвитку освіти з давніх часів і донині є загальною характеристикою для України та європейських країн.

У **четвертому розділі** *«Методологія формування та реалізації доказової державної політики в галузі педагогічної освіти на сучасному етапі»* – запропоновано методологічні принципи й інструменти розроблення доказової державної політики в галузі педагогічної освіти України та надано пропозиції щодо структурно-цільового аналізу ризиків зазначеного процесу.

У ході дослідження встановлено, що державна політика в галузі педагогічної освіти формує відповідну систему та механізми державного управління розвитком системи педагогічної освіти, оскільки спрямована на гарантування та поліпшення якості освіти громадян. При цьому досягнення цілей державної політики щодо розвитку системи педагогічної освіти можна уявити у вигляді певного алгоритму дій держави – починаючи з процедури її формування та закінчуючи досягненням її цілей.

Виходячи із вищесказаного, методологічна робота щодо формування державної політики в галузі педагогічної освіти як управлінської практики в обов'язковому порядку має розбиватися на два етапи: *проблемно-аналітичний*, який включає оглядове й оригінальне дослідження основних проблем, систематику проблемного поля, його декомпозицію, генерацію ідей-концептів рішень; *синтетично-конструюючий*, що включає в себе перехід на основі набору ідей-концептів, отриманих на першому етапі, до інструментарних рішень у просторі компетенцій державного управління, формування потрібних нормативно-правових актів та інших розпорядчих документів, їх програмному пакетуванні в коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі. Відповідаючи вимогам такої постановки, методологія роботи буде виглядати так, як це подано на рис.1.

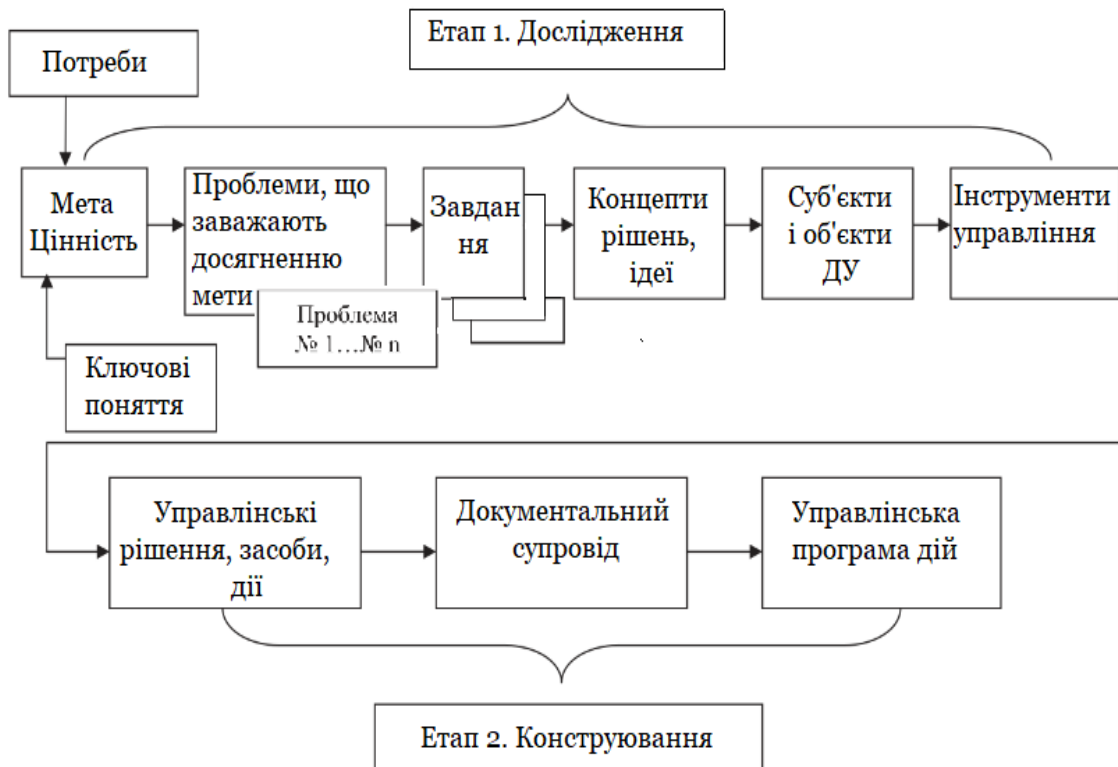

Рис.1. Методологія формування державної політики в галузі педагогічної освіти

Останнім часом у багатьох зарубіжних країнах поширився новий тренд у сфері вдосконалення державного управління – розроблення доказової державної політики (Evidence-based policymaking або Evidence-based policy), що передбачає потребу обґрунтування обраних альтернатив регулювання доведеними результатами наукових досліджень. Такий підхід передбачає обґрунтування запропонованих варіантів державного регулювання за допомогою результатів наукових досліджень, науково обґрунтованих фактів і широкої доказової бази. Перевагою доказової політики в галузі педагогічної освіти є те, що вона не політично заангажована, а прагматична, науково обґрунтована, емоційно нейтральна та неупереджена, заснована на аналітичних дослідженнях високої якості. Застосування методології та інструментарію доказової політики в галузі педагогічної освіти дає змогу істотно знизити ризики реалізації нової політики. Застосовуючи доказовий підхід, можна підвищити рівень довіри суспільства до влади, вивести процес вироблення політики на новий, якісно високий рівень, що позитивно вплине на розвиток держави загалом.

До числа інструментів реалізації доказової політики на практиці можна віднести когнітивне моделювання, що завдяки використанню якісних характеристик і можливостей обліку взаємозв'язків значного числа чинників, дозволяє дати якісний опис різних процесів і єдиною схемою описати якісні і кількісні зв'язки між елементами системи педагогічної освіти, які впливають на процес формування державної політики в досліджуваній галузі. Найбільш простою і видимою метою розроблення когнітивної моделі в процесі формування державної політики в галузі педагогічної освіти постає отримання більш повного

і точного розуміння різних аспектів функціонування системи педагогічної освіти. Основним завданням, що вирішується в межах когнітивного моделювання, є завдання прогнозування та завдання вибору альтернативних стратегій розвитку галузі педагогічної освіти для дальшого впровадження доказової державної політики в галузі педагогічної освіти.

Однак, слід звернути увагу на потенційні ризики, що можуть виникати в процесі формування та реалізації доказової державної політики в галузі педагогічної освіти. Управління ризиками в процесі формування та реалізації державної політики у сфері освіти, зокрема педагогічної, – це новий напрям у дослідженнях системи педагогічної освіти та її реформування. Саме в мінливих сучасних умовах управління ризиками існує можливість прогнозування й попередження негативних явищ, а отже, досягнення цілей довгострокових програм розвитку системи педагогічної освіти.

Управління ризиками передбачає впровадження в процес ухвалення державних рішень додаткових логічних і семантичних операцій: виявлення та опис чинників ризику; оцінку ймовірності ризику; оцінку можливих негативних наслідків і шкоди; вибір стратегії управління ризиками; розроблення контрольних показників для моніторингу реалізації політики в галузі педагогічної освіти; розроблення заходів реагування та ухвалення оперативних рішень; регламентацію повноважень і процесу формування вироблення політичних рішень з урахуванням процедур управління ризиками в процесі державного управління розвитком педагогічної освіти. Система управління ризиками (з урахуванням їх прогнозу) дозволить оцінити можливі ризикові події та оперативно вжити локалізацію й усунення причин виникнення ризиків.

У **п'ятому розділі** *«Перспективи модернізації державної політики в галузі педагогічної освіти України»* обґрунтовано доцільність запровадження форсайт-прогнозу розвитку системи педагогічної освіти, розроблено концептуальну модель формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України та визначено альтернативні орієнтири державної політики в галузі педагогічної освіти в умовах глобалізації.

Визначено, що для прогнозування ефективної державної політики розвитку сфери педагогічної освіти доцільно використовувати форсайт-технологію. Її використання має органічно вбудовуватися в чинну систему планування розвитку системи педагогічної освіти й формування довгострокової державної політики в цій галузі. З одного боку, результати коротко- і середньострокових прогнозів можуть значною мірою бути основою для проведення робіт за Форсайтом, з іншого боку, проблеми довгострокового характеру, виявлені в ході робіт за Форсайтом, можуть використовуватися як напрям для налаштування наявних і розроблення нових моделей прогнозування на більш коротку перспективу.

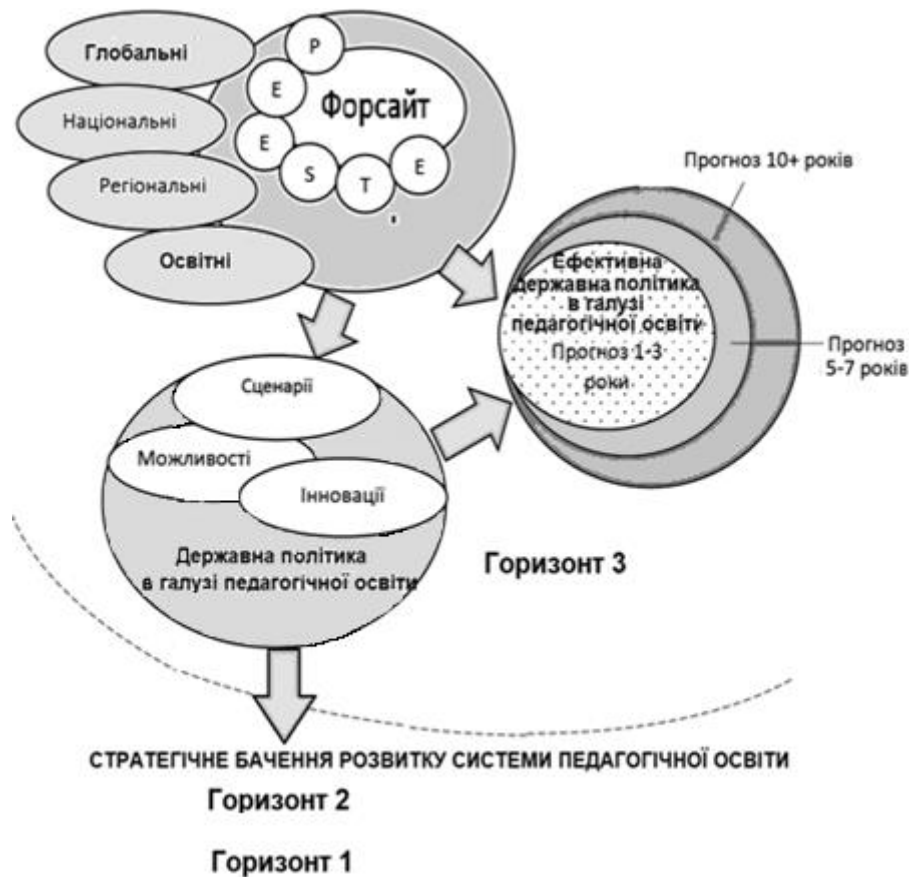

Рис. 2 Форсайт-планування ефективної державної політики в галузі педагогічної освіти за рівнями «Горизонт»

За пропонуваном форсайт-прогнозом, трансформація системи педагогічної освіти має пройти чотири основні етапи: перший (2020-2021) – упровадження окремих елементів розвитку системи педагогічної освіти з урахуванням зарубіжного досвіду; другий (2021-2023) – формування альтернатив модернізації державної політики в галузі педагогічної освіти на основі експертних та статистичних даних щодо розвитку системи педагогічної освіти; третій (2024-2026) – активні зміни в структурі та механізмах розвитку галузі педагогічної освіти; четвертий (2027-2030) – функціонування нової моделі системи педагогічної освіти, побудованої з урахуванням принципів глобалізації в галузі педагогічної освіти. Нові проекти розвитку системи педагогічної освіти повинні усунути перешкоди, що заважають зростанню людського та інтелектуального капіталу країни, зміцненню соціальної стабільності, технологічної модернізації, вони також повинні відповідати глобальному тренду цифровізації, який не можна зупинити і небезпечно ігнорувати.

Виявлення особливостей механізму формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти призвело до розуміння сутності процесу модернізації державної політики в означеній сфері, у результаті чого запропоновано концептуальну модель механізму формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти (рис. 3), що являє собою триконтурну конструкцію, кожен контур якої підтримується самостійними, але тісно взаємопов'язаними між собою групами механізмів державного управління.

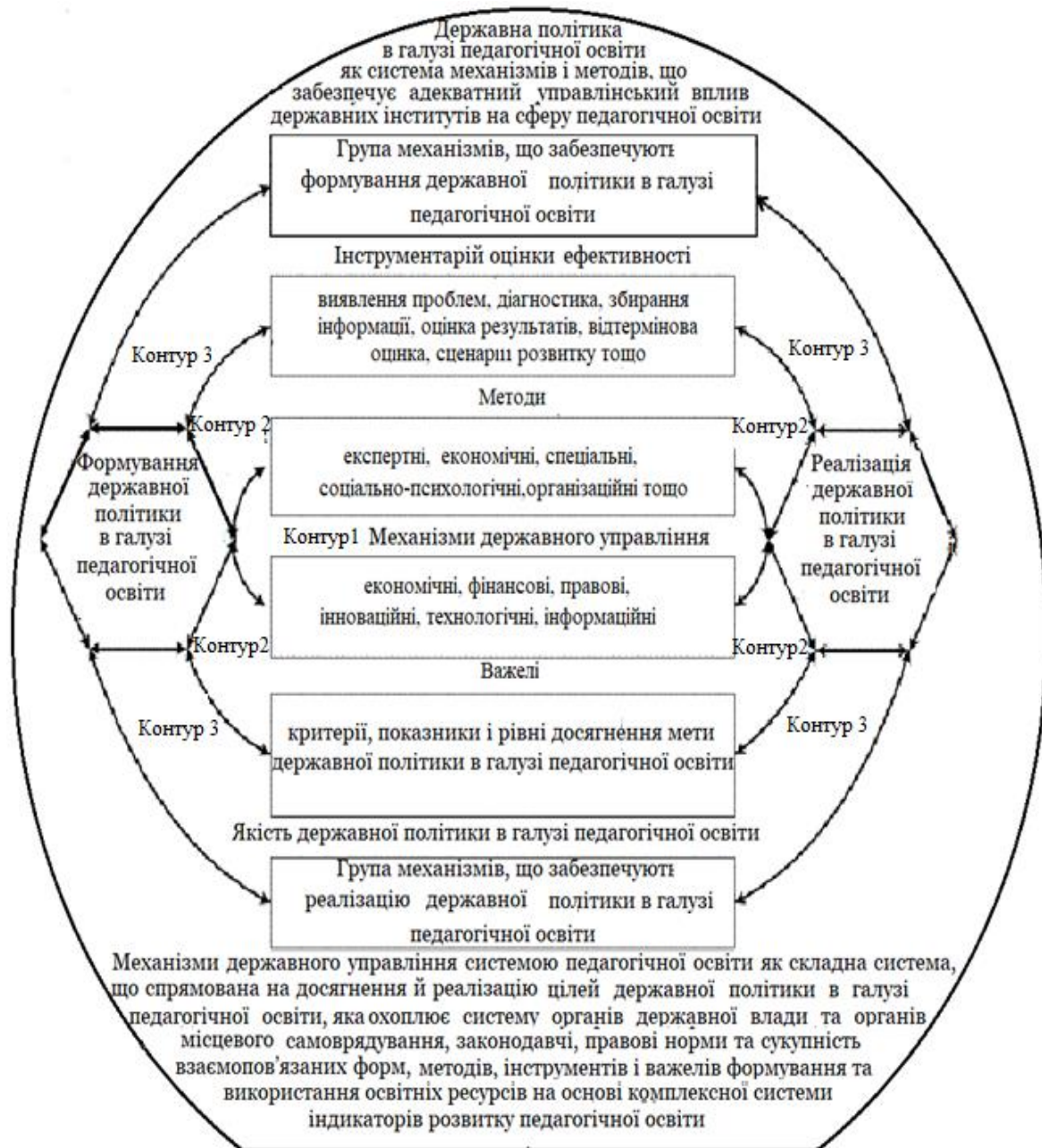

Рис.3. Концептуальна модель механізму формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти

По-перше, група механізмів, що забезпечують формування державної політики в галузі педагогічної освіти: механізм визначення та наділення повноваженнями суб'єктів формування (вироблення) державної політики в галузі педагогічної освіти; механізм створення концептуальних основ державної політики в галузі педагогічної освіти; механізм установлення компетенції державної політики в галузі педагогічної освіти та її обмежень щодо суб'єктів освітньої політики, а також заходи її впливу на приватний сектор; механізм включення державної політики в галузі педагогічної освіти в міжнародний освітній простір; механізм підготовки програм, законопроектів, фінансово-економічних, наукових та інформаційно-методичних основ, що належать до інституціалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України та ін.

По-друге, група механізмів, що забезпечують реалізацію державної політики в галузі педагогічної освіти (передусім механізми, реалізація яких належить до відання суб'єктів державної політики в галузі педагогічної освіти).

У результаті проведеного дослідження визначено, що правильно застосовані механізми державного управління розвитком галузі педагогічної освіти гарантують успішність державної політики, оперуючи актуальним станом системи педагогічної освіти, прийомами конструювання та оптимізації процесів її розвитку, принципами та особливостями раціонального застосування методів та важелів формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти.

Однак слід розуміти, що розвиток глобалізаційних процесів у галузі освіти й об'єктивна потреба підвищення конкурентоспроможності національної економіки й людського потенціалу вимагають модернізації державної політики в галузі педагогічної освіти в напрямі відповідності світовим та європейським стандартам. Альтернативний сценарій державної політики в галузі педагогічної освіти як інструмента формування колективного розуму держави має передбачити:

1. Формування державної політики інноваційного розвитку галузі педагогічної освіти, що відбувається на базі: інноваційних прогнозів; інноваційних стратегій; інноваційних програм; інноваційних проєктів.

2. Формування педагогічних науково-освітніх мереж як основи мережевої взаємодії. Мережева взаємодія як феномен нашого часу містить у собі величезний потенціал. Як основний механізм реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти, вона дозволяє реалізувати його синергетичні ефекти в колективній науково-освітній діяльності, дає можливість використовувати переваги мережі в підвищенні ефективності роботи освітніх установ, оптимізації витрат, підвищення якості освітніх програм та академічної мобільності.

3. Розгортання державно-громадської програми «Освіта майбутнього», що передбачає формування освітніх програм навчання майбутніх і чинних педагогів, які спрямовані на вміння аналізувати, міркувати, ставити та вирішувати різноманітні завдання (у тому числі пізнавальні). Це формування нового типу педагога, здатного працювати на вимогу глобального суспільства.

4. Упровадження принципу неперервності професійного зростання педагога за індивідуальною освітньою траєкторією, створення сприятливих умов для опанування позиції суб'єкта професійного вдосконалення, засвоєння нових ролей і функцій при використанні сучасних технологій науково-методичного супроводу, яким постає коучинг. Доцільність використання на практиці програм коучингу для фахівців у галузі педагогічної освіти (студентів, учителів, викладачів, керівників структур освітніх закладів тощо) полягає в тому, що сучасний коучинг, що ввібрав у себе новітні напрями психології, бізнес-консультування, менеджменту, маркетингу, вимагає для педагогічної освіти як однієї із провідних соціальних галузей: упровадження виробничої сфери в загальні тенденції підходів до розвитку професіоналізму і проактивних якостей фахівців; нових концептуальних підходів до професійної компетентності фахівців у галузі освіти; появи молодих фахівців готових до вирішення державних

завдань; змін процесів навчання через самонавчання, самоактуалізацію, формування нового відношення до життя, професії, держави.

5. Формування державної інтелектуальної мережі розвитку педагогічних кадрів, що за допомогою інформаційної інфраструктури галузі освіти виноситиме на суспільний розгляд: проблеми і завдання розвитку галузі педагогічної освіти; питання розроблення альтернативних варіантів майбутнього стану галузі педагогічної освіти; шляхи вирішення завдань соціально-економічного і технологічного розвитку галузі педагогічної освіти.

6. Утворення системи підтримки «фабрик думок» (незалежних аналітичних центрів, Think Tank), що мають бути задіяними в процесі формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти. У реалізації означеного кола питань також мають брати участь академічні аналітичні центри, результатом діяльності яких є головним чином наукова експертиза та збільшення наукового знання про державне управління в галузі освіти, у тому числі педагогічної. При цьому освітня функція «фабрик думок» в основному має зводитися до просвітницької діяльності в суспільстві, навчання методів громадської участі і впливу на процеси формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти, використання комплексу соціальних технологій, методів вирішення нагальних соціально-політичних проблем у галузі педагогічної освіти.

Поряд зі сказаним вище, актуальними постають ще чотири напрями реформ, що, на нашу думку, позитивно впливатимуть на розвиток галузі педагогічної освіти. З позиції першого напрямку реформ концептуальним пріоритетом нами вбачається збереження і розвиток кадрового потенціалу педагогічних кадрів, що забезпечує поточні та перспективні потреби соціально-економічного розвитку нашої держави в освітньому контенті; реалізація прав на отримання якісної освіти впродовж життя, де, відповідно, ключовою умовою підвищення якості освіти є високий рівень професійної компетентності педагогічних кадрів. У межах другого напрямку реформ очевидним стає потреба індивідуалізації системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників на основі варіативних форм розроблення модульних програм, підвищення рівня розвитку навичок професійної діяльності педагогів, набуття ними практичних навичок й умінь для ефективного використання в самостійному вирішенні професійних завдань відповідно до реалізації вимог державних стандартів педагогічної освіти всіх рівнів. Третій напрям здебільшого орієнтовано на соціальну підтримку молодих фахівців. У цьому контексті стає обов'язковим визначення, у тому числі і на державному рівні, механізмів, що регламентують взаємодію освітніх установ з підготовки педагогічних кадрів та дальший супровід діяльності молодих фахівців. Четвертий напрям реформ має бути орієнтовано на мотивацію педагогів до самоосвіти і підвищення якості наданих освітніх послуг освітніми установами всіх видів і типів. Іншим ефектом має стати якісне оновлення підготовки експертів з числа педагогічних працівників у межах діяльності предметних комісій, мотивація педагогічної громадськості для участі в процедурах оцінки якості освіти. Водночас, актуалізується реалізація проєктів з

координації експертної діяльності, щодо підготовки аналітичних матеріалів для органів державного управління в галузі освіти відповідно до їх компетенції, а також супровід краудсорсингових проєктів розвитку галузі педагогічної освіти. Закономірним наслідком диференціації та осмислення поля реформ педагогічної освіти має стати оформлення альтернативних концепцій і стратегій реформування, що спираються на ситуаційно зумовлену комбінацію наявних чинників.

ВИСНОВКИ

У дослідженні вирішено актуальну наукову проблему щодо наукового обґрунтування і поглиблення теоретико-методологічних засад формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України. Це дало підстави зробити такі висновки та надати пропозиції:

1. Аналіз різних підходів до визначення наукових категорій «державна політика», «державна політика в галузі освіти», «освітня політика», «державне управління освітою» та значення понятійного конструкту «державна політика в галузі педагогічної освіти» дає підстави для висновку про те, що понятійний конструкт «державна політика в галузі педагогічної освіти» доцільно тлумачити як різновид управлінської активності держави в освітній сфері, спрямований на вирішення проблем розвитку системи педагогічної освіти, досягнення та реалізацію загальнозначущих цілей розвитку всього суспільства або його окремих сфер за допомогою масштабних і довгострокових комплексів дій, які відбивають рівень досягнутого компромісу основних суб'єктних позицій з цих питань. Розгорнуте визначення державної політики в галузі педагогічної освіти виокремлює її багатовимірний характер, зокрема, визначає: напрями, що відповідні органи державного управління в галузі освіти зобов'язуються реалізовувати (у тому числі встановленням окремих тимчасових меж реалізації); напрями, які будуть підтримуватися на певному етапі реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти матеріально, методично, нормативно, через залучення суспільної уваги тощо; напрями, відносно яких відповідні органи державного управління в галузі освіти будуть зберігати нейтральну позицію, не підтримуючи, але і не висловлюючи негативне ставлення; напрями, відносно яких відповідні органи державного управління в галузі освіти займають негативну позицію, усіяко при цьому її висловлюючи; напрями, які будуть згортатися, причому для цього будуть виділятися потрібні ресурси, формуватися громадська думка, у тому числі в професійному педагогічному співтоваристві.

2. Установлено, що з позиції системного підходу механізми формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти є складною системою, спрямованою на досягнення й реалізацію цілей державної політики в галузі педагогічної освіти, що охоплює систему органів державної влади та органів місцевого самоврядування, законодавчі, правові норми та сукупність взаємопов'язаних форм, методів, інструментів і важелів формування та використання освітніх ресурсів на основі комплексної системи індикаторів розвитку галузі педагогічної освіти. Сукупно механізм формування та реалізації

державної політики в галузі педагогічної освіти складається з двох самостійних, але тісно взаємопов'язаних між собою груп механізмів, результативність яких залежить від рівня політичної, управлінської, організаційної, правової, кадрової культури суб'єктів і об'єктів державної політики в галузі педагогічної освіти. На сучасному етапі реформування галузі педагогічної освіти вважається за потрібне розроблення та апробація оновлених механізмів (нормативних, методичних, інформаційних) державного управління системою педагогічної освіти, що включає в себе: розроблення проєктів нормативно-правових актів, що регламентують державне управління і публічну звітність у галузі освіти, у тому числі педагогічної, на державному, регіональному і місцевому рівнях; створення процедур розроблення нормативно-правових актів, що регламентують державне управління та публічну звітність у галузі освіти, у тому числі педагогічної, на державному, регіональному і місцевому рівнях; розроблення регламентів участі органів державно-громадського управління освітою у формуванні ресурсної бази та бюджету систем освіти різного рівня та контролю за їх виконанням; розроблення рекомендацій з оформлення соціального замовлення на зміст і якість освіти, здійснення контролю якості освіти, включаючи питання організації громадського спостереження і формування публічної звітності (участі громадськості в проведенні процедур ліцензування, атестації, акредитації освітніх закладів); розроблення та підтримку функціонування спеціалізованого Internet-сайту, що забезпечує інформаційну підтримку впровадження моделей державного управління в галузі педагогічної освіти і публічної звітності освітніх систем різних рівнів; упровадження сучасних моделей державного управління та публічної звітності; розроблення показників та інструментарію моніторингу участі громадськості в управлінні освітою та здійсненні основних напрямів його модернізації; розроблення освітніх програм та навчально-методичного забезпечення підготовки управлінських кадрів усіх рівнів для впровадження сучасних моделей державного управління та публічної звітності.

3. Дослідження особливостей становлення та розвитку державної політики в галузі педагогічної освіти в Україні на різних етапах державотворення дозволяє запропонувати власну періодизацію, а саме: 1917-1934 рр. – пошук нової моделі функціонування системи педагогічної освіти; формування початкової нормативно-правової бази розвитку системи педагогічної освіти та стимуляції педагогічної діяльності; формування організаційної основи державного управління в галузі педагогічної освіти; 1935-1957 рр. – зміни в системі педагогічної освіти на основі соціально-економічних перетворень; вплив курсу радянського керівництва на формування нового типу «радянського педагога»; 1958-1963 рр. – пошук шляхів удосконалення системи педагогічної освіти та підпорядкування її потребам держави (підготовка вчителів широкого профілю); нерозривний зв'язок академічних знань із реальним життям, практичною діяльністю (надання переваг трудовому вихованню); посилення контролю за процесом підвищення наукової кваліфікації професорсько-викладацького складу ВНЗ; активізація науково-дослідної роботи; відбуваються найбільш значущі організаційні, змістові, процесуальні трансформації у вищій школі; стабілізація

діяльність педагогічних інститутів; активізація впровадження в навчальний процес вищої школи останніх наукових і технічних досягнень; 1964-1984 рр. – відрізняється консерватизмом усіх сфер життя; повним підпорядкуванням навчально-виховного процесу та науково-дослідної роботи вітчизняних ВНЗ виконанню партійних настанов; розвитком науково-дослідної діяльності; посиленням уваги до самостійної роботи студентів; 1985-1991 рр. – характеризується політикою «перебудови»; демократизацією освітнього процесу; гуманітаризацією освіти й педагогіки; методологізацією педагогіки; визначенням людського чинника головним у прогресі суспільства; перевагою новаторських, креативних підходів у практичній і теоретичній педагогічній діяльності; 1991-2014 рр. – характеризується тим, що формування нового організаційно-правового механізму розвитку галузі педагогічної освіти, розроблення нових підходів до педагогічної освіти здійснювалося в рідніщі загальних тенденцій перетворення вищої освіти, до яких належали філософська, методологічна і теоретична фундаменталізація змісту підготовки педагогів, забезпечення цілісності освітніх програм, орієнтація навчання і виховання на загальнолюдські цінності, особистісний та професійний розвиток студентів-педагогів тощо; 2015 – до ц.ч. – формування новітньої державної політики в галузі педагогічної освіти, що передбачає впровадження нових стандартів освіти, поліпшення матеріально-технічної бази освітніх та наукових закладів, залучення кращих педагогічних та наукових працівників і запровадження прозорої системи фінансування галузі освіти та науки, підвищення престижу педагогічної та наукової праці.

4. При з'ясуванні специфіки вітчизняної педагогічної освіти як об'єкта державного регулювання встановлено, що педагогічна освіта є єднальною ланкою всієї системи освіти України і одночасно специфічною системою, що має свою структуру і логіку оновлення. Вона розуміється нами як складова державної політики в галузі освіти, що визначає системні детермінанти та стратегії (тенденції, особливості, механізми) практико-орієнтованої освіти. Функціонування системи педагогічної освіти забезпечується суб'єктами державної політики в галузі освіти, що створюють для цього умови, визначаючи його мету, завдання, функції та відповідність загальноосвітнім тенденціям розвитку, і, відповідно – ефективністю політики, що проводиться державою. Основними маркерами вимірювання ефективності державної політики в галузі педагогічної освіти визначаються: удосконалення нормативно-правової бази розвитку галузі педагогічної освіти з метою можливості артикуляції своїх інтересів педагогічною спільнотою; державноуправлінське прогнозування з метою короткострокового і стратегічного планування розвитку галузі педагогічної освіти; участь педагогічної спільноти й громадських організацій, експертного співтовариства в процесі розроблення й ухвалення державноуправлінських рішень щодо розвитку галузі педагогічної освіти; удосконалення стратегії державного управління в галузі педагогічної освіти на загальнодержавному рівні; комплекс робіт щодо ефективного впровадження державноуправлінських рішень в галузі педагогічної освіти; контроль за реалізацією державноуправлінських рішень у галузі педагогічної освіти; оцінка

результатів реалізації державноуправлінських рішень у галузі педагогічної освіти.

5. Компаративний аналіз державної політики в галузі педагогічної освіти в зарубіжних країнах виявив, що зміст підготовки педагогічних кадрів регулюється нормативними документами (освітніми стандартами) і більшою чи меншою мірою контролюються органами управління освітою різного рівня. Більшість навчальних закладів педагогічної освіти в Європі мають обмежену автономію, що дає їм право складати власні навчальні плани на основі нормативних актів, ураховуючи вимоги обов'язкового включення до програм конкретних предметів, визначати обсяг предметного і професійно-орієнтованого блоків, установлювати терміни проведення проміжного і підсумкового контролів, а також включати опис компетенцій, що повинні набути майбутні педагоги в процесі навчання. Задля дальшого вдосконалення системи професійного розвитку галузі педагогічної освіти в кордонах ЄС встановлено такі орієнтири: досягнення неперервності через розбудову інституційного партнерства між викладачами, педагогічними навчальними закладами, школами; запровадити систему компетентностей: спільно визначені та узгоджені рівні компетентностей педагога для професійного розвитку впродовж побудови кар'єри; створити збалансовану систему мотивації вчителів для професійного розвитку з конкретними очікуваннями, вимогами на різних рівнях (школа, місцева громада, регіональна влада, центральний уряд) та ресурсною підтримкою; заохочувати вчительську відповідальність за самонавчання відповідно до професійних потреб, забезпечити вчителів інструментами для визначення та оцінювання власних потреб у навчанні; визнати широкий спектр можливостей професійного розвитку: визнати формальне, неформальне та інформальне навчання як дієві засоби професійного розвитку, включно з навчанням у групах, експериментальною діяльністю та обміном досвідом; поліпшити педагогічну практику через зв'язки з наукою: національна політика держав-членів ЄС повинна заохочувати вчителів використовувати та проводити наукові дослідження у своїй викладацькій практиці; поєднувати розвиток викладачів із вдосконаленням школи: професійний розвиток учителів має бути складовою політики щодо людських ресурсів на рівні шкіл, цілі вдосконалення діяльності шкіл мають уключати професійний розвиток педагога; визнати можливість гнучкості кар'єрного зростання вчителів, оцінювання та сертифікація професійних навичок, отриманих шляхом участі в різних формах підвищення кваліфікації.

6. Доведено, що з урахуванням зарубіжних практик, актуальним для вітчизняної практики державного управління стає розроблення доказової державної політики (Evidence-based policymaking або Evidence-based policy), що передбачає потребу обґрунтування обраних альтернатив регулювання доведеними результатами наукових досліджень. Використання доказового підходу в процесі формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти є одним із ключових чинників переходу до нової моделі державного управління розвитком системи педагогічної освіти в Україні. Перевагою доказової політики в галузі педагогічної освіти є те, що вона не

політично заангажована, а прагматична, науково обґрунтована, емоційно нейтральна та неупереджена, заснована на аналітичних дослідженнях високої якості. Застосування методології та інструментарію доказової політики в галузі педагогічної освіти дає змогу істотно знизити ризики реалізації нових політик. Застосовуючи доказовий підхід, можна підвищити рівень довіри суспільства до влади, вивести процес вироблення політик на новий, якісно вищий рівень, що позитивно вплине на розвиток держави загалом. До числа інструментів реалізації доказової політики на практиці ми відносимо когнітивне моделювання, яке завдяки використанню якісних характеристик і можливостей обліку взаємозв'язків значного числа чинників, дозволяє дати якісний опис різних процесів і єдиною схемою описати якісні і кількісні зв'язки між елементами системи педагогічної освіти, що впливають на процес формування державної політики в досліджуваній галузі та запропонувати сценарії розвитку галузі педагогічної освіти. За допомогою сценарного підходу до формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти в Україні стає можливим передбачити механізми гнучкого реагування на зовнішні та внутрішні умови, що постійно змінюються, а також вибудувати пріоритетність програм і проєктів розвитку системи педагогічної освіти з урахуванням, з одного боку, обраної траєкторії євроінтеграції, а з іншого – можливих змін в наборі, локалізації і термінів реалізації нових державних стратегій.

7. Проведене дослідження свідчить, що управління ризиками в процесі формування та реалізації доказової державної політики в галузі педагогічної освіти становить собою неперервний процес, що охоплює діяльність на всіх рівнях, використовується при розробленні й формуванні інноваційних програм розвитку системи педагогічної освіти, націлено на визначення подій, що можуть впливати на систему педагогічної освіти та управління ризиками. Результати такої діяльності дають адекватну гарантію досягнення цілей державної політики, запобігають ризиків втрати репутації вітчизняної системи педагогічної освіти. Системне застосування управління ризиками на всіх етапах формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти дозволить істотно підвищити ступінь раціональності і оптимальності державного управління в зазначеній галузі, загальну ефективність ухвалених рішень, а також системи державного управління освітою в цілому.

8. Обґрунтовано, що державна політика в галузі педагогічної освіти має будуватися на поєднанні прогнозування, стратегічного та індикативного планування, програмування, наукового, фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення. Форсайт-технологія, яка використовується для прогнозування ефективної державної політики розвитку сфери педагогічної освіти, є більш комплексним підходом, ніж традиційне прогнозування, що формується вузьким колом фахівців-експертів і асоціюється з прогнозами. Побудований форсайт-прогноз доводить, що трансформація державної політики в галузі педагогічної освіти має пройти чотири основні етапи: упровадження окремих елементів розвитку системи педагогічної освіти з урахуванням зарубіжного досвіду; формування альтернатив модернізації державної політики в

галузі педагогічної освіти на основі експертних та статистичних даних щодо розвитку системи педагогічної освіти з урахуванням глобальних трендів; активні зміни в структурі і механізмах розвитку галузі педагогічної освіти; утворення і функціонування нової моделі системи педагогічної освіти, побудованої з урахуванням принципів глобалізації в галузі педагогічної освіти.

9. Виявлення особливостей призвело до розуміння сутності процесу, поданого концептуальною моделлю формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України. Модель являє собою триконтурну конструкцію, кожен контур якої підтримується певними механізмами державного управління. Два базові елементи конструкту: формування державної політики в галузі педагогічної освіти та її реалізація являють собою багаторівневу єдину систему, що складається з конкретних управлінських механізмів, на впровадження яких її орієнтовано. Перший контур реалізує зв'язок між суб'єктами та об'єктами державної політики в галузі педагогічної освіти, механізмами її формування та реалізації й формами суб'єкт-об'єктної взаємодії, у якій це виявляється; другий контур описує особливості методів і важелів функціонування моделі, їх вплив на процес формування державної політики, забезпечення розвитку галузі педагогічної освіти; третій контур включає інструменти та методичку оцінки якості та ефективності державної політики в галузі педагогічної освіти, що активізує суб'єкт-об'єктну взаємодію. Правильно застосовані механізми державного управління розвитком галузі педагогічної освіти гарантують успішність державної політики, оперуючи актуальним станом системи педагогічної освіти, прийомами конструювання та оптимізації процесів її розвитку, принципами та особливостями раціонального застосування методів та важелів формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти.

10. Визначено, що глобалізація освіти, яка триває в Україні, передбачає демонтаж чинної національної системи освіти і розроблення альтернативних напрямів державної політики в галузі педагогічної освіти. Одним із альтернативних сценаріїв вбачається модернізація державної політики в галузі педагогічної освіти через формування колективного розуму держави, який має протистояти її освітній деменції. Реалізація означеного концепту передбачає застосування низки заходів, які сприятимуть «інтелектуалізації» суспільства, що в сучасному світі стає однією із найважливіших переваг держави на рівні глобальної конкуренції. Закономірним наслідком диференціації та осмислення поля реформ педагогічної освіти має стати оформлення альтернативних концепцій і стратегій реформування, що спираються на ситуаційно зумовлену комбінацію наявних чинників, у тому числі: національного і міжнародного законодавства, економічного розвитку педагогічної освіти, динаміки наявних освітніх організацій, традицій педагогічної думки і наукових шкіл і ін. При цьому, необхідною умовою успішності процесу реформ в галузі педагогічної освіти повинні стати експериментальні дослідження процесів формування державної політики в галузі педагогічної освіти і сценаріїв трансформації її результатів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, посібники словники:

1. Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка ; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. К. : Основа, 2015. 496 с. Р. 122; Р.262; Р.266-267; Р.274.

Особистий внесок: подано визначення термінів «еквівалентна програма», «непередбачуваність в освіті», «нормативний підхід в освіті».

2. Тезаурус з державної кадрової політики : словник-довідник / ред. кол. Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2015. 412 с. С. 72; С.85-88; С.252-253.

Особистий внесок: подано визначення термінів «якість кадрів», «державна політика», «кадрова політика у сфері професійного навчання».

3. Filippova V., Kovalska N., in: Quintessence of strategic marketing in public administration by higher education in Ukraine / A new role of marketing and communication technologies in business and society: local and global aspects: collective monograph / Ed. by Y. S. Larina, O. O. Romanenko. USA, St. Louis, Missouri: Publishing House Science and Innovation Center, Ltd., 2015. P.313-321.

Особистий внесок: визначено сутність маркетингової системи державного управління вищою освітою.

4. Філіппова В.Д. Сценарний підхід до формування і реалізації державної політики в Україні в контексті євроінтеграції : Геополітична стратегія держави кризового суспільства: управлінський вимір : колект. моногр. / В.В. Толкованов, Д.Ч. Іманбердієв, О.В. Радченко [та ін.] ; за заг. ред. Д. Ч. Іманбердієва. К. : НАДУ, 2015. 294 с.

Особистий внесок: визначено особливості сценарного підходу до формування та реалізації державної політики.

5. Філіппова В.Д. Державна політика в галузі педагогічної освіти : шляхи формування та реалізації: монографія. Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2019. 380 с.

6. Лопушинський І. П., Філіппова В. Д. Форсайт-ініціативи розвитку державної політики в галузі педагогічної освіти. 100 ідей для Президента та Уряду України: зб. наук. пр. (інформ.-аналіт. зб. проєктів у сфері публ. упр.): у 2 т. / ред. кол.: Н. І. Обушна, А. П. Рачинський, С. К. Хаджирадева (голова). Київ: НАДУ, 2020. Т. 2. С. 241-246.

Особистий внесок: запропоновано форсайт-проєкт розвитку державної політики в галузі педагогічної освіти.

Публікації в закордонних наукових виданнях за фахом:

7. Filippova V. Formation and implementation of public policy in the Ukrainian educational sphere. *Nauka I Studia*, 2013. 32 (100). P.88-95.

8. Filippova V. Formal modeling techniques of public administration in the system of teacher education. *Leges et Viata* : Chişinău, 2014. №8/2. P.163-166.

9. Filippova V. Stav reformy v oblasti vzdělání učitelů: zkušenostipro Ukrajinu. *Středoevropský věstník pro vědu a výukum*. Praha: Publishing house Education and

Science, 2014. №8 (10). 48-58.

10. Filippova V. Theoretical and applied aspects of a state policy formation in the educational field of Ukraine. *Regional Development and Public Administration in the Context of General Tendencies of 21 century*. Eds. W.Szymańska. Słupsk : Publishing House «ADNDU», 2015. P. 30-40

11. Viktoriia D. Filippova, Viktoriia A. Budnyk, Halyna V. Mykhailiv, Liubov V. Hryniv And Olga I. Los, 2020. Public private partnership project management: benefits for the state and business. *International Journal of Management (IJM)* - Scopus Indexed .Volume:11,Issue:3,Pages:602-611.

12. Viktoriia Filippova, Serhii Shevchenko, Olena Pavlenko, Knesiia Ditsman, Mariia Shkurat (2020) Cognitive Modeling in the System of Higher Education. *Brain*. Vol.11. No.3.

13. Svitlana V. Onyshchuk, Viktoriia D. Filippova, Oksana A. Nosyk, Oleksandra B. Vasylchyshyn, Valentyna P. Iakobchuuk Interaction of Government Bodies and Civil Society Institutions for Achieving Public Policy Goals. *International Journal of Economics and Business Administration*. Volume VIII. Special Issue 1, 2020. pp. 114-126.

Статті у фахових наукових виданнях з державного управління:

14. Філіппова В.Д. Освітні інтереси у системі державного управління. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: зб. наук. праць*. Херсон, 2012. Вип. 2 (7). С. 253-258.

15. Філіппова В.Д. Модернізація державної політики в галузі освіти України. *Наукові праці: наук.-метод. журнал*. Миколаїв, 2012. Вип. 196. Т.208. С. 40-45.

16. Філіппова В.Д. Законодавство як чинник державної політики в галузі освіти України: нормативно-правовий аспект. *Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журнал*. Київ, 2013. №10. С. 155-158.

17. Філіппова В.Д. Імперативи і пріоритети політики Української держави в галузі вищої освіти. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: зб. наук. праць*. Херсон, 2012. Вип. 1 (8). С. 203-208.

18. Філіппова В.Д. Зарубіжний досвід державно-громадського управління освітою. *Освіта і управління: наук.-практ. журнал*. Київ, 2013. Т.16. Ч.1, 2. С. 144-150.

19. Філіппова В.Д. Компаративний аналіз державної політики в галузі освіти європейських держав. *Ефективність державного управління: зб. наук. праць*. Львів, 2013. №35. С. 58-65.

20. Філіппова В.Д. Основні напрями державної політики в галузі педагогічної освіти в умовах становлення Української держави. *Демократичне врядування: наук. вісн. ЛРІДУ НАДУ*. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2013. Вип. 11. С. 149-160.

21. Філіппова В.Д. Зміст та основні напрями державної політики в галузі педагогічної освіти. *Ефективність державного управління: зб. наук. праць*. Львів, 2013. №36. С. 35-48.

22. Філіппова В.Д. Управління формуванням і реалізацією державної політики в галузі освіти України. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр.*

ОРИДУ НАДУ. Одеса, 2013. Вип. 3 (55). С. 123-127.

23. Філіппова В.Д. Специфіка державного регулювання в галузі освіти України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення: електр. зб. наук. пр. ОРИДУ НАДУ*, 2013. №1. С. 149-160.

24. Філіппова В.Д. Комплексний підхід до формування ефективної державної політики в галузі педагогічної освіти України. *Вісник Академії митної служби України: наук. збірник*. Дніпропетровськ, 2013. №2 (9). С. 93-99.

25. Філіппова В.Д. Механізм формування і реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології* : зб. наук. праць. Херсон, 2013. Вип. 2 (9). С. 162-167.

26. Філіппова В.Д. Методологічні основи здійснення державної політики в галузі педагогічної освіти. *Аналітика і влада : журн. експерт.-аналіт. матеріалів і наук. пр. Ін-ту пробл. держ. упр. та місц. самоврядування*. К. : НАДУ, 2013. № 8. С. 251-263.

27. Філіппова В.Д. Проблема систематизації та кодифікації законодавства у галузі освіти України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електр. зб. наук. пр. Херсонського національного технічного університету*, 2013 . №1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/Fil_s.pdf.

28. Філіппова В.Д. «Фабрика думок» як складова формування державної політики в галузі педагогічної освіти України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електрон. наук. фах. вид.* Херсон, 2013. №2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2013_2/2.pdf

29. Філіппова В.Д. Державна політика в галузі педагогічної освіти: формування і реалізація. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. Київ, 2014. №1. С. 126-130.

30. Філіппова В.Д. Державна політика якості педагогічної освіти. *Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журнал*. Київ, 2014. №14. С.132-135.

31. Філіппова В.Д. Концептуальні підходи до аналізу державної політики в галузі педагогічної освіти. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. Київ, 2014. №3. С. 113-118.

32. Філіппова В.Д. Реформування педагогічної освіти: світові тенденції та українські реалії. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: зб. наук. праць*. Херсон, 2014. №1 (10). С. 35-38.

33. Філіппова В.Д. Термінологічний аналіз сутності механізму державного управління системою педагогічної освіти. *Науковий вісник Академії муніципального управління: зб. наук. праць. Серія «Управління»*, 2014. Вип. 2. С. 148-157.

34. Філіппова В.Д. Адаптація методу когнітивного моделювання до аналізу й оцінки державної політики в галузі педагогічної освіти. *Публічне управління : теорія та практика* : зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління. Х.: Вид-во «ДокНаукДержУпр», Вересень, 2014. Випуск 3(19). С. 122-129.

35. Філіппова В.Д. Використання сценарного підходу в процесі формування і реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України. *Теорія та*

практика державного управління і місцевого самоврядування: електрон. наук. фах. вид. Херсон, 2014. №2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2014_2/7.pdf.

36. Філіппова В.Д. Методика розроблення прогностичних сценаріїв процесу формування і реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електрон. наук. фах. вид.* Херсон, 2015. №1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2015_1/24.pdf.

37. Філіппова В.Д. Механізми розвитку державної політики в галузі педагогічної освіти України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електрон. наук. фах. вид.* Херсон, 2015. №2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2015_2/21.pdf.

38. Філіппова В. Д., Грабарь Ю. Г. Управління ризиками в процесі формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електрон. наук. фах. вид.* Херсон, 2016. №2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2016_2/11.pdf.

Особистий внесок: досліджено ризики процесу формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти і дано їх визначення, запропоновано систему управління ризиками в процесі формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України/

39. Філіппова В. Д., Топалова Е. Х. Розв'язання завдань державної політики щодо розвитку системи педагогічної освіти. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електрон. наук. фах. вид.* Херсон, 2019. №2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2019_2/7.pdf

Особистий внесок: запропоновано алгоритм розв'язання завдань державної політики розвитку системи педагогічної освіти)

40. Філіппова В. Д. Форсайт-технологія як інструмент формування і реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електрон. наук. фах. вид.*, 2020. №1. http://el-zbirn-du.at.ua/2020_1/30.pdf

Статті в інших наукових фахових виданнях України:

41. Філіппова В.Д. Освітнє право як галузь законодавства України. *Тезиси Феміди : науково-виробничий журнал*, 2013. №2. С. 91-96.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

42. Філіппова В.Д. Система освіти як об'єкт державного управління / В. Філіппова. *Експериментальна площадка як форма практичного впровадження результатів НДР на регіональному рівні: матеріали міжрегіон. наук.-практ. семінару (Херсон-Одеса, 14 вер. 2012 р.)*. Херсон: ЛТ-Офіс, 2012. С.48-50.

43. Філіппова В.Д. Шляхи вдосконалення системи управління освітою на регіональному рівні. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи: матеріали 3 Всеукр. наук.-практ. конф. у рамках Муніцип. слухань (Херсон, 7 груд. 2012 р.) / за заг. ред. Ю.М. Бардачова, І.П.*

Лопушинського, С.В. Малікова, О.А. Тертишної; Херсон. націон. технічн. ун-т. Херсон: Олді-плюс, 2012. С. 155-157.

44. Філіппова В.Д. Державне управління регіональною освітньою системою. *Актуальні наукові розробки*: матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф. (Болгарія, Софія, 17-25 січ. 2013 р.): у 10 т. Софія: «Бял ГРАД-БГ», 2013. Т.9. С. 89-90.

45. Филиппова В.Д. Концептуальные основы выработки государственной политики в области образования. *Государственное и муниципальное управление в XXI веке: теория, методология, практика*: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. Росія, Новосибірськ, 15 лют. 2013 р. / за заг. ред. С.С. Чернова. Новосибірськ: СИБПРИНТ, 2013. С. 10-14.

46. Филиппова В.Д. Государственная политика в области образования в условиях глобализации. *Современное образование: плюсы, минусы и перспективы*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Росія, Саратов, 26 бер. 2013 р. Саратов: ЦМП Академия бизнеса, 2013. С. 194-196.

47. Філіппова В.Д. Вироблення модерної освітньої політики як нагальна потреба сучасного державного управління в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: тези І міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 11-12 квіт. 2013 р.). Рівне, 2013. С. 246-249.

48. Філіппова В.Д. Реформування освіти: кроки євроінтеграції. *Модернізація державного управління та європейська інтеграція України*: матеріали щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (Київ, 25 квіт. 2013 р.): у 2 т. / за наук. ред. Ю.В. Ковбасюка, К.О. Ващенко, С.В. Загороднюка. К.: НАДУ, 2013. Т.2. С.17-18.

49. Філіппова В.Д. Роль держави у формуванні економіки знань. *Дні інформаційного суспільства*: матеріали щорічної Всеукр.наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (Київ, 20-21 трав. 2013 р.) / за заг. ред. Н.В. Грицяк. Київ, 2013. С.221-223.

50. Філіппова В.Д. Держава і освіта: політичні аспекти взаємодії. *Ціннісний вимір політичної діяльності: політичні реалії та ілюзії в сучасному українському суспільстві*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Херсон, 7 чер. 2013 р.). Херсон, 2013. С.15-19.

51. Filipova V. The practice of public policy in the field of higher pedagogical education in Ukraine. *Zprávy vědecké ideje* : materiály IX mezinárodní vědecko-praktická konference (Česká republika, Praha, 27 října - 05 listopadu 2013 roku). Praha: Publishing House «Education and Science» s.r.o. Díl 7. P.60-62.

52. Філіппова В.Д. До питання розвитку педагогічної освіти як складової державної політики в галузі освіти. *Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення*: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Луцьк, 14 лист.2013 р.). Луцьк, 2013. С. 124-127.

53. Філіппова В.Д. Механізми ефективної реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України. *Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 15 лист.2013 р.) / за ред. В.М. Огаренка, А.О. Монаєнка та ін. Запоріжжя : КПУ, 2013. С.124-127.

54. Filippova V. *Current state of the public policy in the field of teacher education in Ukraine: Materiały 9 Międzynarodowa naukowo-praktyczna konferencja «Wykształcenie i Nauka bez granic – 2013»* Polska, Pshemishel 07-15 grudnia 2013 roku. Tom 14. P. 91-94.
55. Філіппова В.Д. Механізм управління якістю освіти на регіональному рівні. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи*: збірник матеріалів конференції, (Херсон, 24-25 жовт. 2013 р.) / за наук. ред. Ю.М. Бардачова, І.П. Лопушинського, С.В. Малікова, О.А. Тертишної. Херсон: Грінь Д.С., 2013. С. 126-128.
56. Філіппова В.Д. До питання підготовки управлінських кадрів в галузі освіти. *Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні*, ПНТУ ім. Юрія Кондратюка, (Полтава, 10 квіт. 2014 р.) : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. / за ред. М.І. Лахижі та ін. – Полтава: ПНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2014. С.160-162.
57. Філіппова В.Д. Спрямованість державної політики підготовки педагогічних кадрів у регіонах. *Державне управління і місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* (м. Рівне, 24-25 квіт. 2014 р.) : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. В.М. Мошинського, В.А. Сташука та ін. Рівне: Національний університет водного господарства та природокористування. С. 120-123.
58. Filippova V. Główny kierunki i zadania modernizacji edukacji nauczycieli na Ukrainie. *Europejski Nauka XXI wieku: materiały X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji* (Polska, Przemysl, 07-15 maja 2014). Przemysl: Nauka I studia. V.9. P.45-48.
59. Філіппова В.Д. Механізми реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти: мережева взаємодія. *Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи*: матеріали V Міжнар. наук. конф. аспірантів та докторантів з державного управління, 15 трав. 2014 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. С.166-170.
60. Філіппова В.Д. Досвід використання бенчмаркінгу в освітній політиці / В.Д. Філіппова. *Місьцеве самоврядування – основа сталого розвитку України*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16 трав. 2014 р.) / за наук. ред. Ю.В. Ковбасюка, К.О. Ващенко, С.В. Загороднюка. К.: НАДУ, 2014. Т.2. С. 49-50.
61. Filippova V. Institutional factors of state regulation of Teacher Education in Ukraine. *Modern European science: materials of the X International scientific and practical conference* (England, Sheffield, June 30 – July 7 2014). Sheffield: Science & Education LTD. V.3. P.55-57.
62. Філіппова В.Д. Формування та апробація механізмів державного управління системою педагогічної освіти України. *Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 14 листоп. 2014 р.) / за ред. В.М. Огаренка, А.О. Монаєнка та ін. Запоріжжя : КПУ, 2014. С.176-178.
63. Філіппова В.Д. Кореляція механізму формування і реалізації державної

політики в галузі вищої освіти України. *Державне управління науково-освітнього забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., 16-17 квітня 2015 р. / за заг. ред. В.П. Садкового. Х., 2015. С. 42-44.

64. Філіппова В.Д. Державне регулювання системи педагогічної освіти / В.Д. Філіппова. *Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи* : матеріали VI Міжнар наук. конф. аспірантів та докторантів з державного управління, 22 трав. 2015 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. С.194-198.

65. Філіппова В.Д. Сучасні тенденції розвитку академічної мобільності суб'єктів освітнього процесу. *Юридична освіта: сучасні проблеми та європейські перспективи*: матеріали всеукраїнського круглого столу (м. Херсон, 16 квітня 2015 року). Херсон: МУБІП, 2015. С. 47-49.

66. Філіппова В.Д. Державно-приватне управління освітою: практики зарубіжних країн. *Теоретико-методологічні основи розвитку освіти і управління навчальними закладами*: матеріали I Всеукраїнської науково-методичної веб-конференції (м. Херсон, 23 грудня 2015 року): в 2 ч. / за ред . Кузьменка В.В., Слюсаренко Н.В. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. Ч.II. С. 164-169.

67. Філіппова В.Д. Фінансове забезпечення освіти в умовах децентралізації. *Соціально-гуманітарний та економічний розвиток в умовах децентралізації влади в Україні*: Збірник матеріалів міжрегіональної науково-практичної конференції: Херсон. Видавництво «ЛТ-Офіс», 2019. С.97-101.

68. Філіппова В.Д., Ковальська Н.М. Коучинг як інструмент підвищення кваліфікації фахівців в галузі освіти. *Творча майстерня викладача вишу*: Зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 3-4 жовтня 2019 р.) / за заг. ред. С.В. Копилової. Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2019. С.94-96

Особистий внесок: визначено коло завдань, що вирішує коуч-програма в процесі перепідготовки педагогічних кадрів).

69. Філіппова В.Д. Доказова державна політика в галузі педагогічної освіти як інструмент раціональних та обґрунтованих державних рішень. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Хмельницький, 28 лютого – 2 березня 2020 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2020. С. 280-282.

70. Філіппова В.Д. Концептуальна модель механізму формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти. *Публічне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи*: матеріали XI наук. Інтернет-конф. за міжнар. участю для аспірантів та докторантів. 29 трав. 2020 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2020. С.174-178.

71. Лопушинський І. П., Філіппова В. Д. Визначальні принципи формування державної політики в галузі педагогічної освіти України. *Організаційно-правові аспекти публічного управління*: зб. матер. VII Всеукраїнській наук.-практ. Інтернет-конф. за міжнар. уч., присвяченої святкуванню 90-річчя Національного університету «Полтавська політехніка» (18 червня 2020 року). Полтава-Херсон,

2020. С.54-56.

Особистий внесок: сформульовано принципи формування державної політики в галузі педагогічної освіти.

АНОТАЦІЯ

Філіппова В.Д. Формування та реалізація державної політики в галузі педагогічної освіти України.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Національний університет цивільного захисту України. Херсон-Харків, 2020. 472 с.

У дослідженні запропоновано розв'язання актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні і поглибленні теоретико-методологічних засад формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти України.

Розширено змістовно-категоріальну базу державного управління завдяки уточненню сутності концептів «державна політика в галузі педагогічної освіти» та «механізм державного управління педагогічною освітою». Перший визначається як різновид управлінської активності держави в освітній сфері, спрямований на вирішення проблем розвитку галузі педагогічної освіти, досягнення та реалізацію загальнозначущих цілей розвитку всього суспільства або його окремих сфер за допомогою масштабних і довгострокових комплексів дій, які відбивають рівень досягнутого компромісу основних суб'єктних позицій з цих питань; другий концепт визначається як складна система, спрямована на досягнення та реалізацію цілей державної політики в галузі педагогічної освіти, яка охоплює систему органів державної влади та органів місцевого самоврядування, законодавчі, правові норми та сукупність взаємопов'язаних форм, методів, інструментів і важелів формування та використання освітніх ресурсів на основі комплексної системи індикаторів розвитку педагогічної освіти.

Визначено періодизацію становлення та розвитку державної політики в галузі педагогічної освіти (сім історичних етапів становлення і трансформації) через ретроспективний огляд формування та реалізації вітчизняної державної політики в галузі педагогічної освіти 1917-1991 рр.; дослідження організаційно-правового механізму розвитку галузі педагогічної освіти в незалежній Україні 1991-2014 рр.; характеристику змісту та напрямів новітньої державної політики в галузі педагогічної освіти України.

Розкрито сутнісні характеристики системи педагогічної освіти як об'єкта державного регулювання, що розглядається як динамічна, варіативна, відкрита система, функціонування якої забезпечується державними і громадськими інститутами через завдання, що умовно можна об'єднати в три групи: завдання, зумовлені інтересами особистості; завдання, пов'язані з інтересами суспільства; завдання, які відбивають інтереси держави.

Подано концептуальні характеристики механізмів реалізації та інструментарію оцінки ефективності політики підготовки педагогічних кадрів, які згруповано за сферою регулювання та поєднано в дві групи, зокрема систему основних механізмів і самостійну групу механізмів реалізації заходів розвитку

системи педагогічної освіти.

Обґрунтовано зміст методологічних принципів формування та реалізації доказової державної політики в галузі педагогічної освіти, що ґрунтується на когнітивному моделюванні і передбачає потребу розроблення сценаріїв розвитку галузі педагогічної освіти та поєднання в межах однієї структурно-логічної системи формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти прогнозів, цільових комплексних програм і стратегічного планування.

Розкрито методичні положення структурно-цільового аналізу ризиків та процедури управління ними в процесі формування та реалізації доказової державної політики в галузі педагогічної освіти, що передбачають упровадження в процес ухвалення державних рішень додаткових логічних і семантичних операцій: виявлення та опис чинників ризику; оцінку ймовірності ризику; оцінку можливих негативних наслідків і шкоди; вибір стратегії управління ризиками; розроблення контрольних показників для моніторингу реалізації політики в галузі педагогічної освіти; напрацювання заходів реагування та ухвалення оперативних рішень; регламентацію повноважень і процесу формування вироблення політичних рішень з урахуванням процедур управління ризиками в процесі державного управління розвитком педагогічної освіти.

Системно оформлено методологічні основи застосування Foresight-прогнозу розвитку галузі педагогічної освіти з позиції системного процесу, що пов'язаний з узгодженою експертною оцінкою стратегічних перспектив формування державної політики в галузі педагогічної освіти і який є основою для ухвалення рішень у середньо- і довгостроковій перспективі з урахуванням кількох можливих сценаріїв. Це активний прогноз розвитку галузі педагогічної освіти, що містить елементи впливу на майбутнє з урахуванням ресурсів, які є й потрібні для розвитку.

Розроблено та науково обґрунтовано концептуальну модель механізму формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти, що являє собою триконтурну конструкцію, кожен контур якої підтримується певними механізмами державного управління. Умови реалізації запропонованої моделі державної політики забезпечують результативність розвитку галузі педагогічної освіти, правильно застосовані механізми державного управління розвитком галузі педагогічної освіти гарантують успішність державної політики, оперуючи актуальним станом системи педагогічної освіти, прийомами конструювання та оптимізації процесів її розвитку, принципами та особливостями раціонального застосування методів та важелів формування та реалізації державної політики в галузі педагогічної освіти.

Запропоновано альтернативні орієнтири державної політики в галузі педагогічної освіти в умовах глобалізації, що ґрунтуються на класифікованому комплексі модернізації державної політики в галузі педагогічної освіти як інструмента формування колективного розуму держави, що має протистояти її освітній деменції. Реалізація означеного концепту передбачає застосування низки заходів, які сприятимуть «інтелектуалізації» суспільства, що в сучасному світі стає однією з важливіших переваг держави на рівні глобальної конкуренції.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки й пропозиції можуть бути використані в процесі ухвалення державноуправлінських і суспільно-політичних рішень у напрямі вдосконалення державної політики в галузі педагогічної освіти України.

Ключові слова: державна політика, державне управління, механізми державного управління, педагогічна освіта.

ABSTRACT

Filippova V. Formation and implementation of state policy in the field of pedagogical education of Ukraine.

The thesis for a scientific degree of Doctor of Sciences in Public Administration on a specialty 25.00.02 - Mechanisms of Public Administration. National University of Civil Defense of Ukraine. Kherson-Kharkiv, 2020. 466 p.

The study proposes a solution to the relevant problem, involving substantiation and deepening of the theoretical and methodological foundations of the formation and implementation of state policy in the field of pedagogical education of Ukraine.

The content-categorical framework of public administration was expanded due to the clarification of the essence of the concepts of state policy in the field of pedagogical education and the mechanism of state management of pedagogical education. The former is defined as a kind of managerial activity of the state in the field of education, aimed at solving problems of pedagogical education development, achieving and implementing common goals of society or its individual areas through large-scale and long-term sets of actions that reflect the achieved level of compromise of basic subjective positions on these issues; the latter is defined as a complex system aimed at attaining and implementing the objectives of state policy in the field of pedagogical education, which comprises the system of public authorities and local governments, legislation, legal regulations and a set of interrelated forms, methods, tools, and levers for the formation of educational resources based on a comprehensive system of indicators for the development of pedagogical education.

The chronology of the formation and development of state policy in the field of pedagogical education (7 historical stages of formation and transformation) is determined through a retrospective review of the formation and implementation of domestic state policy in the field of pedagogical education in 1917-1991; study of the organizational and legal mechanism of development of the pedagogical education field in independent Ukraine in 1991-2014; characteristics of the content and directions of the latest state policy in the field of pedagogical education of Ukraine.

The thesis reveals the essential characteristics of the system of pedagogical education as an object of state regulation, considered as a dynamic, variable, open system, the functioning of which is ensured by state and public institutions through tasks that can be divided into three groups: tasks determined by individual interests; tasks related to the interests of society; tasks that reflect the interests of the state.

The conceptual characteristics of implementation mechanisms and tools for assessing the effectiveness of teacher staff training policy are presented, grouped by a regulation sphere, and combined into two categories, including a system of basic

mechanisms and an independent group of mechanisms for implementing measures to develop the system of pedagogical education.

The thesis substantiates the content of methodological principles of formation and implementation of evidence-based state policy in the field of pedagogical education, grounded on cognitive modeling and the need to develop scenarios for the development of pedagogical education and the combination of forecasts, target integrated programs, and strategic planning within one structural and logical system of formation and implementation of state policy in the field of pedagogical education.

Methodical provisions of structural-target analysis of risks and procedures of their management in the process of formation and implementation of evidence-based state policy in the field of pedagogical education are revealed, which provide an introduction of additional logical and semantic operations in the process of state decision-making: identification and description of risk factors; risk probability assessment; assessment of possible negative consequences and harm; choice of risk management strategy; development of benchmarks for monitoring the implementation of policy in the field of pedagogical education; development of response measures and operational decisions; regulation of powers and the process of political decision-making, taking into account risk management procedures in the process of public management of the pedagogical education development.

The methodological bases of application of Foresight forecast of development of the pedagogical education field are systematically developed in terms of the system process, which is connected with the coordinated expert evaluation of strategic prospects for the formation of state policy in the field of pedagogical education and is the basis for medium and long-term decision-making considering several possible scenarios. This is an active forecast of the development of the field of pedagogical education, which contains elements of future impact, taking into account the resources that are available and necessary for the development.

A conceptual model of the mechanism of formation and implementation of state policy in the field of pedagogical education was developed and scientifically substantiated, which is a three-edged structure, each edge being supported by certain mechanisms of public administration. The conditions for the implementation of the proposed model of the state policy provide efficiency of pedagogical education development; properly applied mechanisms of the state management of pedagogical education development guarantee success of the state policy, operating with an actual condition of the pedagogical education system, methods of design and optimization of its development processes, principles and peculiarities of the rational use of methods and levers for the formation and implementation of state policy in the field of pedagogical education.

Alternative guidelines of state policy in the field of pedagogical education in the context of globalization are proposed, based on the classified complex of modernization of state policy in the field of pedagogical education as a tool for forming the collective mind of the state to combat its educational dementia. The implementation of this concept involves the use of a number of measures that will contribute to the

"intellectualization" of society, which in today's world is becoming one of the most important advantages of the state at the level of global competition.

The practical significance of the obtained results is that the conclusions and proposals can be used in the process of making public administration and socio-political decisions in the direction of improving the state policy in the field of pedagogical education of Ukraine.

Key words: state policy, public administration, mechanisms of public administration, pedagogical education.

Відповідальний за випуск *Лопушинський Іван Петрович*

Підписано до друку 20.10.2020.

Формат 60x84 1 /16. Обл.-вид. арк. 2,5.

Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим. Зам. № 139.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.